TIJDSCHRIFT

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt"

TE

AMSTERDAM

18e Jaargang

AMSTERDAM
JOHANNES MÜLLER
1910

Over de noodmunten van Zierikzee, geslagen van 1574-1576 en over de inwisseling dezer stukken door de Staten van Zeeland in 1595.

Toen Middelburg in Februari 1574 zijne poorten voor den Prins van Oranje had geopend, was het aloude Zierikzee, Zeeland's tweede hoofdstad, reeds sedert Augustus 1572 door Staatsche troepen bezet. Op aanvuren van ROLLÉ, den bekwamen bevelhebber van Vere, had admiraal JACOB SIMONSZ. DE RIJK de stad met weinig moeite in handen van den Prins van Oranje gespeeld. DE RIJK had zich bij die gelegenheid van zeer gunstige zijde doen kennen, wat den magistraat aanleiding gaf hem „honderd angelotten tot een gouden ketting" te schenken. De stad was nu voor het oogenblik over; de vroede mannen hadden te zorgen, dat zij het bleef.

„Welk een bizondere positie die eener oud-hollandsche stad," zegt de heer J. TERSTEEG in zijn *Vijf bange jaren, Gouda*, 1572–1576, 1) „een staatje in den staat, met scherp omschreven eigenbelang en een matig ontwikkeld gemeenschapsgevoel. De schaarschte der verkeersmiddelen, de ommanteling en het uitgesproken karakter als besloten vesting verhoogden nog het isolement. De Prins en de Staten konden soms vergeefs bevelen en zich boos maken, als er niet gehoorzaamd werd, de stad had ook een wil, wierp in 't uiterste geval baloorig haar poorten dicht,

1) In: *Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde* door Dr. P. J. BLOK, 1905.

ongevoelig voor 't dreigement dat men haar met troepen te lijf zou gaan Dan werd het hard tegen hard "

In zulk een revolutionnairen toestand verkeerde Zierikzee echter niet, al behoorde zij ook tot die steden, welke hare goedkeuring onthielden aan het besluit van Holland om den Prins van Oranje de hoogste waardigheid op te dragen 1) Door hare ligging was Zierikzee eene der meest geisoleerde steden van ons land, maar, zooals de boeken het vermelden, van strategisch oogpunt beschouwd eene plaats van groot gewicht Het was dus te voorzien, dat de Spaansche partij niet zou rusten, alvorens de stad op den Prins van Oranje te hebben veroverd Men kon dus in Zierikzee met grond een aanstaand beleg tegemoet zien Met het oog hierop rustte men eenige oorlogsschepen uit, liet de wachten verdubbelen, proviandeerde zich zoo goed mogelijk, kortom er werd zeer veel van de stedelijke kas gevergd Deze was tot zoovele buitengewone uitgaven niet in staat Men besloot zich tijdelijk te helpen en nu vernemen wij het verrassende feit, dat op het laatst van 1574, dus *vele maanden voor er van een eigenlijk beleg sprake was*, besloten werd tinnen noodgeld uit te geven Het maandenlang achterstallige loon van de bootsgezellen zou daarmede gedeeltelijk worden betaald

Zooals men weet, zijn de rekeningen en oude notulenregisters der stad, loopende van 1528–1615, in 1811 voor scheurpapier verkocht 2) Er bestaat echter nog een uit-

---

1) P J Blok, *Geschiedenis van het Nederlandsche Volk* III, blz 152

2) In het *Nederl Archievenblad*, N° 1 van 1908–1909, komt eene bijdrage voor van Mr R Fruin, getiteld *Vervreemding van stukken uit het archief der stad Zierikzee in* 1811 Wij vernemen daaruit, dat de bewuste dokumenten in 1811 aan Zadok Levi van Oss zijn verkocht, vervolgens dat aan den student G A de Jonge op diens verzoek werd toegestaan, eenige stukken daaruit te mogen terugnemen Deze bescheiden zijn later door den Algemeenen Rijks archivaris J C de Jonge aan de stad teruggeven De lijst der in 1811 verworven dokumenten is in Mr Fruin's bijdrage te vinden De inhoud van N° 35 van die lijst, d'd 12 Aout 1577, is door ons in dit opstel gebruikt

voerig alphabetisch register op de Notulen van den Raad van Zierikzee, in de 2de helft der 18e eeuw gemaakt Bovendien is in het Zierikzeesche archief aanwezig een register, getiteld *Extra-ordinaris bouck der stede Ziericzee* 1570, waarin o a de officieele ordonnantie op de uitgifte van het zilveren en tinnen geld voorkomt 1)

Vervolgens vond ik in de *Notulen van de Staten van Zeeland*, in VAN DE VELDE'S *Tweehonderdjarig jubelfeest ter gedagtenisse der verlossinge der stad Zierikzee*, in het jaar 1777 aldaar verschenen, (dus geruimen tijd voor het verloren gaan der officieele bescheiden) en vooral in rekeningen, bewaard in het Rijksarchief-depôt alhier, zeer veel belangrijks voor dit onderwerp

Wij wenschen ons opstel in drie afdeelingen te splitsen

1° Het tinnen noodgeld van 1574

2° De noodmunten van 1575 en 1576

3° De inwisseling der tinnen noodmunten na het beleg

1° *Het tinnen noodgeld van* 1574

Zooals wij gezien hebben, werden in de stad maatregelen genomen om een eventueel beleg zoo goed mogelijk te weerstaan, daaronder behoorde mede het beschermen van den ingang der haven 2) Wel is waar was deze door haar zeer verzanden toestand voor groote schepen ontoeganke-

---

1) Dank zij de goedheid van den bekwamen oudheidkenner P D DE VOS, die met zijne bekende welwillendheid mij de gewenschte inlichtingen uit dit *Alphabetisch Register* en uit het *Extra ordinaris bouck* verschafte, is het mij mogelijk geweest deze bronnen voor mijn opstel te gebruiken Ook den Rijksarchivaris in Zeeland ben ik grooten dank verschuldigd voor de mededeeling van belangrijke bizonderheden omtrent het Zierikzeesche noodgeld

2) De toenmalige haven mondde uit in het water de Gouwe Door de ondiepten en platen konden slechts visschersschuiten door die haven de stad bereiken grootere schepen vielen meestal binnen te Bommenede De tegenwoordige haven is in 1597 gegraven *De Zierikzeesche vrijheidsdag Historische schets* enz door WERTHER (J TH OOSTERMAN) Zierikzee 1872 blz 14

lijk, maar kleine schuiten met gewapende manschappen bezet konden gemakkelijk binnen komen; deze moesten dus worden geweerd. Dit alles kostte veel geld. Wij zeiden reeds, dat de regeering der stad besloot, zich tijdelijk te helpen, door tinnen munt uit te geven. Van deze nood-uitgave, die in 1574 werkelijk, zooals wij zien zullen, heeft plaats gehad, was tot nu toe niets bekend. Wij vernemen hieromtrent uit het *Alphabetisch Register* d.d. 2 December 1574, dat door den Breeden Raad — het hoogste College dus — ter voorziening in den geldnood besloten werd „zekere tinnen penningen met stadswapen te doen slaan; een van 30 en de andere van 15 stuivers, welke, beneffens alle andere geld, cours en loop zullen hebben zonder contradictie van iemand (behalve de vreemde kooplieden alleen) binnen deze stad en jurisdictie van die en den Lande van Be-oosterscheld, op zekere boete, te verbeuren bij de weigerenden, waar van publicatie gedaan zal worden, en welke voorschreven penningen tusschen dit (2 December 1574) en Lichtmis 1) (2 Februari 1575) ten lesten gesmolten zullen blijven in het Comptoir van den Rentmeester Generaal Be-Oosterschelde, als de Gemeene Zaak toekomende."

Het was dus een tijdelijk hulpmiddel, slechts twee maanden geldig, want uiterlijk 2 Februari 1575 moest de Rentmeester dit geld weder in kas terug hebben. Daarna zou het metaal gesmolten worden en bewaard blijven. Om later te vermelden redenen, meen ik te mogen aannemen, dat men dit tinnen geld inderdaad gesmolten en het als reserve-muntstof voor noodgeld heeft bewaard.

Hadden wij geen ander bewijs, dan het zoo even gemelde,

---

1) Het stadsbestuur van Zierikzee rekende naar den stijl van Utrecht of a navitate, waarbij het nieuwe jaar op den eersten Kerstdag aanving. (Mededeeling van den heer Mr. R. Fruin.)

zoo zou kunnen worden aangenomen, dat het bij plannenmaken is gebleven. Wij kunnen echter bewijzen, dat inderdaad in 1574 tinnen noodgeld is uitgegeven. In eene bewaard gebleven rekening 1) van TRISTRAM JHANE, rentmeester Be-Oostenschelde in het Rijksarchief-depôt alhier aanwezig en loopende van 1 Mei 1574–29 September 1575, lezen wij op folio 114 recto het volgende:

„HOBICK CORNELISZ. HUYBERT *ende* HEYNDRICK HERREMANSZ. *betaelt over haerluyder Loon van den tyt van twee maenden lanck besich geweest te zijnne metten clop van de gelde binnen Zierickzee, volgende dordonnantie van den voorn̄ Burchmeesters de somme van £ 4.*"

Op diezelfde bladzijde 114 recto en verso komt een tweede post voor, die de zaak nog duidelijker verklaart:

„HOBICK CORNELISZ. HUYBERT *ende* HEYNDRICK HERREMANSZ. *voorn̄ betaelt over haerluyder loon van geclopt te hebben het tenegelt daermede men in Decembry XV^C vierentzeventich betaelt heeft de bootsgesellen blijckende bij ordonnan̄ alsvooren de somme van £ 5.*"

Het was dus een noodgeld in optima forma, door het daarop prijkende stadswapen gewaarborgd en dat men, op straffe van boete, tegen 30 en 15 stuivers gedwongen was aan te nemen.

Noodmunten van Zierikzee met het jaartal 1574 zijn ons niet in handen gekomen. Wij weten nu, dat zij van tin waren en het stadswapen voerden; ook leeren wij de waarde kennen, waarvoor die stukken gangbaar werden gesteld.

Slaan wij bij MAILLIET 2) de aldaar afgebeelde nood-

---

1) Kopie van deze en van twee andere belangrijke rekeningen, die wij later in dit opstel zullen aanhalen, zijn ons door den Rijksarchivaris welwillend verstrekt.

2) P. MAILLIET. *Catalogue descriptif des monnaies obsidionales et de nécessité, avec atlas.* Bruxelles, 1870–1878, 8° et oblong.

munten gade, dan zien wij, dat slechts twee nummers de noodmunten van 1574 zouden kunnen zijn. Het zijn de op plaat CXXX onder n°. 6 — VAN LOON I, blz. 213, 3, fr. edit. 210, 3 — en op plaat CXXXI onder n°. 9 afgebeelde stukken. Deze hebben geen jaartal, terwijl op alle andere Zierikzeesche noodmunten de jaartallen 1575 en 1576 voorkomen. De bedoelde stukken zijn beide rond, van ongelijke grootte, ongedateerd, zooals wij zeiden, en voeren het stadswapen in het veld. Een klein stempeltje, op beide stukken gelijk, is er misschien in 1575 of later als contrôlemiddel aan toegevoegd. Zie hier de beschrijving:

1°. Het wapen van Zierikzee 1) binnen een parelcirkel. Onderaan een stempeltje, zijnde de opene ruit boven het schild van het wapen.

Eenzijdig. Rond. Tin. MAILLIET, pl. 131, n°. 9; tekst n°. 9.

Stuk van 30 stuivers? Niet bij VAN LOON.

2°. Als voren. Kleiner formaat.

Eenzijdig. Rond. Tin. MAILLIET, pl. 130, n°. 6; tekst n°. 7.

VAN LOON, blz. 213, n°. 3; fr. edit. blz. 210, n°. 3.

Stuk van 15 stuivers?

Wij kunnen niet met volkomen zekerheid verklaren, dat de zoo even beschrevene en bij MAILLIET en VAN LOON afgebeelde stukken de in 1574 te Zierikzee geslagen noodmunten zijn, doch het boven aangevoerde pleit voor deze veronderstelling.

De personen, die het tinnen geld van 1574 hebben

---

1) Het wapen van Zierikzee is een veld van keel, met een leeuw van sabel. Het wapen is omgeven door een borduursel van goud. Twee Z's, de hoofdletters van den naam der stad, zijn de eene gewoon, de andere omgekeerd tot steunsel van het schild geplaatst en daarboven is een opene ruit, met een kruisje op de bovenste punt, zijnde alles van goud. VAN DER AA, *Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden.*

bewerkt, waren, zooals wij reeds zagen, HOBICK CORNELISZ HUYBERT en HEYNDRICK HERREMANSZ De eerste, dien wij bij de behandeling der noodmunten van 1575 en 1576 zullen terugvinden, was goudsmid en bekleedde tijdens het beleg het ambt van muntmeester HEYNDRICK HERREMANSZ behoorde eveneens tot de Zierikzeesche goudsmeden 1) Zeer waarschijnlijk is hij de maker geweest van de stempels der noodmunten van 1574 Wij zullen later in deze studie een PIETER HERREMANSZ ontmoeten als stempelsnijder der noodmunten van 1575 en 1576

Begin Februari 1575 was dit eerste tinnen geld in de stedelijke kas teruggekeerd en werd de uitgifte er van voorloopig gestaakt Het is zeer aannemelijk, dat de bootsgezellen er niet langer van wilden gediend zijn en dat men de betaling van het loon met kontant geld zal hebben voortgezet Wij lezen niets meer van noodgeld in welken vorm ook vóór het einde van het jaar 1575, toen de stad reeds geruimen tijd door vijandelijke soldaten was omringd Wij zullen in het kort mededeelen, wat gedurende den zomer van 1575 in en om Zierikzee heeft plaats gegrepen en gaan daarmede over tot het tweede deel

2° *De noodmunten van* 1575 *en* 1576

In de dagen dat Zierikzee zich tegen een vijandelijken

---

1) HENDRIK HERMANSZ had den familienaam BERWEIJDE Gewoonlijk werd hij genoemd HENDRIK MR HERMANSZ Hij woonde te Zierikzee aan de Noordzijde der Oude Haven en was goudsmid Hij overleed in 1585 In 1571, 1578, 1579 en 1585 komt hij als schepen voor Voorts was hij weesmeester, commissaris, van het landrecht, stadsgevangenmeester enz Hij was gehuwd met CATHARINA BOUMAN en het twee kinderen na Met het gezin van zijn kleinzoon HENDRIK BERWEIJDE, overleden in 1660, stierf het geslacht te Zierikzee uit

In den inventaris zijner nagelaten goederen komt o a voor „een extrackt vuyt den Register van de tene munte bedragende ter somme van jc vj £ iij ß ij d als die ick (d i de weduwe) hebbe moeten ontfangen van de burgers en tappers voor silver gelt, dat ick voor haer verschoten hebbe in den asciss ende impost" (Mededeeling van den heer P D DE VOS)

aanval uitrustte, was de tegenpartij niet minder werkzaam.

De landvoogd, Don LOUIS DE REQUESENS, begrijpende dat de stad van den kant der haven niet gemakkelijk zou zijn te nemen, liet zijne troepen, onder bevel van MONDRAGON naar Tholen oprukken en koos aldaar een 1500 man van verschillenden landaard uit, benevens 200 pioniers, die hij in kleine booten, naar het westelijk van Tholen gelegen eiland St. Philipsland liet overzetten. Toen bleef nog „een enge kil" — het Zype — over te trekken om het eiland Duiveland te bereiken. Dit kon niet in booten geschieden van wege de nabijheid der geuzenvloot. Daarop besloot de landvoogd tot den beroemden tocht, welke bij vriend en vijand de grootste bewondering verwekte en waarvan men o.a. in HOOFT's *Nederlandsche Historiën* de prachtige beschrijving uitvoerig kan lezen.

Den 28sten September togen tegen middernacht, zegt HOOFT, 1) onder helder maneschijn — „de maan was oudt anderhalf etmaal in haar laatste vierendeel, ging op tussen elf en twaalf uuren", 600 Spanjaarden en anderen, in het geheel 1500 man het water in. Aan ieder was een paar schoenen, een zakje met twee pond buskruid aan den hals, beschuit en kaas voor drie dagen medegegeven, daar de mogelijkheid bestond, dat het platteland van Duiveland van levensmiddelen zou ontbloot zijn. Deze roekelooze tocht is gelukt, maar ten koste van groote offers. Zij die het eerst in het water waren gegaan, kwamen behouden aan. Het gelukte hun in den vroegen morgen van den 29sten September Oost-Duiveland te bereiken en „voort spatten ze, met gevelde spietsen, in brandenden moede teeghens den dijk op." Achter dezen dijk stond KAREL BOISOT gereed de naderende Spanjaarden te bestrijden. Het ongeluk echter wilde, dat deze wakkere veldheer door een kogel doodelijk werd getroffen. Dit plotseling over-

1) P. C. HOOFT's *Nederlandsche Historiën*, I, blz. 436 en v.

lijden, deed de Staatsche troepen, bovendien verschrikt door den heldenmoed van den vijand, terugdeinzen. Achtereenvolgens vielen nu Vianen, Brouwershaven en Bommené in handen der Spanjaarden. Een aanval om ook de hoofdstad, Zierikzee, te bemachtigen mislukte. Het was op het einde van Oktober, dat het zegevierende leger tot staan werd gebracht. Een geduchte vijand, dien zij hier misschien niet hadden verwacht, stuitte hun verderen tocht. De dijk bij Borrendamme in de nabijheid der stad was namelijk doorgestoken en de sluis benoorden de zoutkeet te Zierikzee weggenomen, zoodat een groote waterplas de stad van de landzijde omringde. De Spanjaarden beheerschten echter den ingang der haven ; steeds nauwer werd de insluiting, tot ten laatste Zierikzee zoo goed als van de buitenwereld was afgesloten. Met geen geweld, slechts door hongersnood gedreven, zou de stad tot overgave kunnen worden gedwongen.

Binnen de muren der bedreigde veste zag het er treurig uit. De meer aanzienlijke bewoners waren bijtijds met hunne roerende goederen gevlucht. Vele huizen stonden leeg. Een zware brand had den 10den Oktober 1575 een 200-tal huizen in de asch gelegd en tevens vele zoutketen, met zout en turf gevuld, vernield.

Geldgebrek was aan de orde van den dag. De soldij der soldaten was maandenlang ten achter. Daar gereed geld ontbrak, werd het reeds eenmaal beproefde middel, het uitgeven van tinnen noodgeld, opnieuw besproken. Men was echter voorzichtig genoeg, nu het een zeer groot bedrag zou gelden, daartoe de goedkeuring aan te vragen der Staten van Holland en van Zeeland, om zich bij eene eventueele inwisseling van dit geld op die hulp te kunnen beroepen. Den 27sten Oktober 1575 vergaderden de gedeputeerden van de steden van Walcheren te Middelburg in tegenwoordigheid van den Gouverneur en Raden en werd omtrent dit punt het volgende besloten en „t'zament-

lyke beloofd 1) dat alzulken tinnen, looden of papieren geld, als (door) die van Ziericzee, hangende deze heure jegenwoordige Belegeringe, zoude geslagen en uitgegeven worden, tot betalinge van 't Krygsvolk, aldaar in Garnizoen, en tot Beschermінge van deselve Stadt liggende, t'helpen voor heur aandeel goeddoen , ende eer onderstond 't zelve Crychsvolk zal gehouden zyn uitter voorsz Stadt te trekken, tzelve met goeden anderen gouden ofte zilveren gemeinen gangbaren munte te wisselen en Redimeren"

Het stuk was onderteekend door C TAYMON, sekretaris van den raad van Zeeland

Men onthoude, dat het slechts de steden van Walcheren waren, die de belofte van hulp bij de latere inwisseling hadden gegeven Goes en Tholen, toenmaals nog in Spaansche handen konden aan dit besluit geen deel hebben

De Staten van Holland waren voorzichtiger in hunne belofte Een brief van den Prins van Oranje aan die van Zierikzee, d d 16 December 1575 uit Rotterdam gegeven, raadde aan te volharden en het voorbeeld van sommige Hollandsche steden te volgen In de betaling van het krijgsvolk moest in de eerste plaats worden voorzien en „daar het in alle gevallen te zeer ongelegen en zorgelijk zoude zijn vooralsnog daar eenige penningen binnen te doen schikken," wordt der stedelijke regeering aangeraden zich zelve te helpen En waarin moest dit middel bestaan? In het „uitleveren en doen slaan van eenige zilvere ofte tinnen gelde, zulks in andere steden op haar lieder Belegeringe mede es gebruikt Beloovende niet te min zijne Excellentie en die Staaten voorn mette eerste bequaamheid ende occagie, op de betaalinge der Knegten bij die van Ziericzee alreede gedaan, ende 't Remboursement van penningen, bij hem verzogt, aan de goederen ende waaren,

1) *Notulen der Staten van Zeeland van* 27 Oktober 1575 Zie VAN DE VELDE, *Bijlage* D

die binnen derselve steede zoude worden geschikt 1) zulks te doen letten ende voorzien, ende metten Burgemeesteren ende Regeerders diens aangaande te doen handelen, als wezende eene gemeene zaake dat dezelve, met goede Redenen hem dies niet en zullen mogen beklaagen."

Belofte van hulp bij eene mogelijke inwisseling van het tingeld werd niet gedaan, maar men beschouwde de zaak als die van den Lande, en dat vonden de heeren van Zierikzee misschien reeds veel. Intusschen was men binnen de stad druk bezig met de toebereidselen tot het slaan van het besproken noodgeld.

Het besluit tot de uitgifte van „zekere tinnen en zilveren munt" werd begin November genomen. Het *Alphabetisch Register* vermeldt op 7 November 1575 „omtrent de tinne en zilvere munt, hoe men daar mede handelen zal, gemerkt de burgerkoopluijden al haar koopmanschappen van tinne geld quyt zullen worden, is geresolveerd dat de vierkante zilvere en tinnen daalders halve en vierendeelen etc. en 't loot van 3 stuyvers, zullen loop en cours hebben alhier en dat zoo lang als de stad zal besloten zijn tot zulke prijze als heden bij zekere publicatie verkondigt is, welke munte voorschr. een ygelijk, zoodrae tzelve doenlijk zal weezen goed gedaen en gelost zal worden, en tot dien eijnde zal men maken een quotisatie en capitale schattinge een ijgelijk naar zijn staat, opdat niemand in toekomende tijden hem daar af zal mogen te beklagen."

Die „zekere publicatie" of officieele ordonnantie, waarvan het *Alphabetisch Register* spreekt, is bewaard gebleven. Zij komt voor in het *Extra-ordinaris bouck* Wij laten ze hier in haar geheel volgen.

---

1) De Staten van Holland klaagden 24 December 1575, dat zij reeds 120 lasten, zoo tarwe, rogge als mout, hop en kruid en 15000 pond kaas naar Zierikzee hadden verzonden.

Ordonnantie van de Nieu gesleghen Zilver ende tinne penninghen gemaeckt ende gepubliceert den VIIen November. Anno 1575.

Dat hoewel nochtans bij de Laeste publicatie Hier ter peuijen affgepubliceert es, Dat alle goude ende Zilvere munte Loop ende cours binnen deser stede ende vrijheijt van dijen gehadt zoude hebben, d'eene helft meer dan bij de Laeste permissie van mijn heer den prinse van Oraengnen ghepermitteert ende toegelaten es geweest enz., Ende alzoo de zelve goude ende zilvere penninghen bij de stadt beschreven ende wt de gemeente ghecolligieert nyet bastandt genough en zijn, Omme helff (elf) Vendelen knechten een maendt betaelinghe te doene, Mitsgaders de dagelijcxe ende extraordinarisse Costen ende Lasten te vervallen, die dagelijcx zoo lancx zoo meer zwaerder ende lastiger vallen enz., soo eist dat bij mijn heer den Gouverneur 1) Capiteijnen ende Raedt deser stede goet gevonden es ende goet vinden bij desen ter tijt toe Datter anders Inne geordonneert sal worden, dat alle de goude ende zilvere munte nijet hooger wtgegeven ofte ontvanghen en zal werden, dan In zulcker voughen gelijck de zelve bij de permissie voorschreven toegelaten es ende tot noch toe Loop ende cours gehadt heeft.

Wel verstaende dat al zulcken viercante zilvere penninghen als bij de stadt tot dijen eijnde geslaghen zijn, wegende XIX Ingelschen Loop ende cours hebben zullen Te wetene de geheelen IIJ Carolus guldens, de halffve ende vierendeelen naer Advenandt, Ende noch boven desen zeeckere viercante ende Ronde Tinne penninghe die Insgelijkcx Loop ende cours hebben zullen als voorzegt es Inder voughen ende manieren als hier naer volght Te

1) Gouverneur der stad was toen ter tijde Jhr. Arend van Dorp.

wetene de gheheele XXXIJ stuivers, de halffve XVJ stuivers de vierendeelen VIIJ stuivers ende achstepaerte IIIJ stuivers.

Alle welcke zilvere ende tinne munte ten prijse voorzegt eenen ijegelijcken zal gehouden zijn dije te ontfanghen ende daer vooren alle Coopmanschappen te vercoopen, venten ende vuijt Leveren op sulcken voet ende Lijst alsser opgestelt es ende noch naer gelegentheijt des tijts opgestelt zal worden, Zonder de selve te verberghen oft versteken, met open dueren ende vensters gelijck deshalffven tot noch toe bij eenen ijegelijcken in zijn Regardt geuseert ende gepleeght es geweest, up de verbuerte van de Coopmanschappen ende waren ende voorts op arbitrale correcxtie naer gelegentheijt der zaecken, d'een helft tot profijte van den Officier ende d'ander helft tot profijte van den aanbringer.

Ende up dat hem een ijecelijck van de voorszegde viercante zilvere oft Tinne penninghen nijet en zoude hebben te beclaghen, ende op dat alle Coopmanschappen dijes te beter zoude vercocht ende naer de waerde vuijt gelevert werden, Soo es bij den Gouverneur Ordinaris ende Extraordinariss, Raedt ghestatueert ende geaccordeert, statueren ende accorderen midts desen, dat alle denghenen viercante zilvere oft tinne penninghen ontfanghen hebbende deselve zoo dickmaels ende meenichmael alst hemluijden believen zal overleveren zullen In handen van de tresorieren deser stede, die hem luijden van de zelve penninghen geven sullen behoorlijcke Recipisse van hemluijder Sommen om de zelve sommen In tijt ende wijle, ende zoo haest tzelve doenlijck zal zijn, daervan een ijegelijck contentement, betaelinghe ofte bewijsinghe te doene. Up zulcken voet als bij den Ordinarissen ende Extraordinarissen Raedt des halffven op ghysteren genomen es geweest alswaer bij dat

hem eenen ijegelijcken des halfven nijet en zal hebben te beclaghen."

Wij zien uit dit belangrijke dokument, dat de koers van het gewone gangbare zilveren en gouden geld aanmerkelijk was verhoogd en dat het voorloopig op dien verhoogden voet moest blijven Wat het noodgeld betreft, vernemen wij, dat in zilver slechts vierkante en in tin bovendien nog ronde stukken zijn uitgegeven Van koper en goud is in deze ordonnantie geen sprake

De groote zilveren vierkante daalder — wij zullen deze munten gemakshalve zoo blijven noemen — had een gewicht van 19 engels = 29 222 gram en gold 3 Carolus gulden.

GROEBE 1) leert ons, dat de Carolusgulden, door KAREL V in 1542 op *f* 1 — gesteld, in 1575 reeds tot 28 stuivers was verhoogd Dit zou dus voor den zilveren nooddaalder 3 × 28 of 84 stuivers zijn Zelfs met het oog op den verhoogden koers van het gewone geld zou deze prijs veel te hoog zijn berekend De zilveren daalders zijn echter niet voor 84, maar, voor 60 stuivers gangbaar gesteld Wij weten dit uit twee geloofwaardige berichten, namelijk uit een „*Memorie of histories-verhaal*," door een zekeren JACQUES MANTEAU, die tijdens het beleg in de stad woonde, geschreven

„Geduurende de belegeringe," schrijft hij 2), sloeg men in de stad tinnegeld van 32, 16, 8 ende 2 stuivers, ook zilvere vierkante daalders van 10 schellingen, 5 schellingen en 2 sch 6 grooten, daar men in 't eerste alle waare om mogte koopen, dat men begonde aan 't ontset te twijffelen,

---

1) D GROEBE, *Beantwoording der prijsvraag over de munten en heigeen daartoe betrekking heeft sedert* 1500 *tot den jare* 1621 *ingesloten*, blz 123

2) *Memorie of histories verhaal van het geen staande de belegering der stad is voorgevallen door* JACQUES MANTEAU, blz 130 Dit verhaal is ingelascht als bijlage B in VAN DE VELDE S *Tweehonderdjarig jubeifeest* Zierikzee, 1777

doen kogt men wel eenen tinnen daalder om twee schellingen silveren geld" en, als proef op de som vervolgt hij in Juny verkogt ik mijne daalders voor twee schellingen tstuk "

Het tweede bericht over den koers van den zilveren daalder, vindt men in eene tresoriers-rekening van 25 December 1575, die wij te gelegener plaatse zullen mededeelen Daarin staat geboekt, dat aan vijf personen ieder een zilveren daalder werd geschonken, waarvoor 2 £ 10 sch gr werd uitgetrokken Zij kregen dus een daalder van 10 schellingen De in de ordonnantie vermelde Carolusgulden was er dus een van 40 grooten MANTEAU vergiste zich echter wat het stukje van 2 stuivers betrof, dit gold in 1575 het dubbele, de prijs kan echter in 1576 met de helft zijn verlaagd

De zilveren daalders, die tijdens het beleg van Middelburg aldaar werden geslagen, hadden een koers van 36 stuivers 1) Het gewicht van deze en van de Zierikzeesche daalders was gelijk aan dat van den bourgondischen De Middelburgsche magistraat had met 6 schellingen of 36 stuivers den koers van het stuk niet te hoog geprijsd , in Zierikzee deed men dit door het voor 60 stuivers gangbaar te stellen, wèl In het begin van 1576 werd de prijs van uitgifte van den zilveren daalder verlaagd, hij gold toen 48 stuivers 2) Plaat IV n° 7 vertoont den zilveren daalder van 1576, hij is uit onze eigen verzameling en weegt 28 90 gram Het is niet onwaarschijnlijk, dat in dit jaar ook het tinnen geld is verlaagd Tijdens het beleg cirkuleerde dus noodgeld van 60, 32, 30, 16, 15, 8 en 4 stuivers, terwijl het raadsgeld, zooals het *Alphabetisch Register* vermeldt, voor 3 stuivers moest worden aangenomen

1) Zie over den koers der Middelburgsche noodmunten *Le siège de Middelbourg*, in de *Revue de Numismatique belge*, annees 1902 et 1903

2) Daalders van zilver te slaan met stadsmunte 1 8 schellingen vlis uit *Alphabetisch Register op de notulen van den Raad van Zierikzee* d d 28 Februari 1576 Daar het gewicht zoo goed als gelijk is aan dat der daalders van 1575 heeft men mogelijk in 1576 het gehalte van het zilver wat verminderd

De tinnen vierkante daalder 1) van 1575 is afgebeeld bij VAN LOON I, blz. 213, n°. 1; fr. edit. blz. 210, n°. 1; MAILLIET pl. 130, n°. 3. Zie plaat IV, n°. 1.

De tinnen vierkante halve daalder bij VAN LOON I, blz. 213, n°. 2; fr. edit. blz. 210, n°. 2; MAILLIET pl. 131, n°. 5.

De tinnen ronde kwart daalder van 1575 bij MAILLIET, pl. 131, n°. 7. Zie plaat IV, n°. 4.

De tinnen ronde achtste daalder of stuk van 4 stuivers bij VAN LOON, blz. 213, n°. 4; fr. edit. blz. 210, n°. 4; MAILLIET pl. 131, n°. 10. Zie plaat IV, n°. 5.

Het tinnen raadslood of 3-stuiversstuk in „*Zeeuwsche Loodjes*", pl. 3, n°. 8. Zie plaat IV, n°. 6.

VAN LOON schijnt geene zilveren noodmunten van Zierikzee te hebben gekend, in ieder geval, hij vermeldt ze niet.

MAILLIET beeldt behalve den ronden gedenkdaalder slechts één zilverstuk af en wel op plaat 131, n°. 8, tekst n°. 8[2].

Zilveren daalders en onderdeelen hebben tijdens het beleg een ondergeschikte rol gespeeld; het tinnengeld was hoofdzaak. Zilveren exemplaren komen weinig voor. Vermoedelijk zullen de meeste dezer geldstukken in MONDRAGON's krijgskas zijn terecht gekomen, toen men na de overgave der stad, wanhopige pogingen deed om de verlangde krijgsschatting van 100.000 ponden van 40 grooten op te brengen. Zeker is het echter, dat de Spaansche bevelhebber de zilveren daalders niet voor 60 stuivers zal hebben aangenomen!

Op onze plaat IV zijn onder n°. 2 en 3 zilveren halve en kwartdaalders afgebeeld, terwijl pl. V, n°. 15 een zilveren heelen daalder van 1575 doet zien, die later in de hoeken met lofwerk is versierd.

Zij behooren respektievelijk tot de verzameling van

1) Zie voor de uitvoerige omschrijving der stukken de lijst achter dit artikel geplaatst.

van het Zeeuwsch Genootschap, tot de onze en die van het Kon. Kabinet.

Wij weten nu, dank zij het terugvinden der officieele ordonnantie, dat geene ronde zilveren kwartdaalders zijn uitgegeven. Wij houden dan ook het bij MAILLIET onder n°. 8 op plaat 131 (tekst n°. 8^2) afgebeelde stuk voor een afslag in zilver geslagen met de bedoeling als beloonings- of als gedenkmunt te dienen. Dit zelfde geldt o.i. ook den zilveren afslag van het tinnen vierstuiversstukje.

De tinnen munten, die er in den beginne als blinkend zilver zullen hebben uitgezien, mochten, zooals wij uit de ordonnantie hebben gelezen, voor alle mogelijke doeleinden worden gebruikt. Niemand mocht weigeren ze aan te nemen. Gedurende November en December 1575 is een enorm aantal tinnen munten in omloop gebracht. Wij weten dit uit een brief aan den Prins van Oranje en de Staten van Holland gericht, die ongedateerd is, maar waarop het antwoord 24 December 1575 is gegeven en die dus vermoedelijk van half December dateert, waarin het stadsbestuur, onder meer, klagende schrijft „dat de burgers al gereedt, over de veertig duizend guldens an tinne geld in de plaatze van dien, heure waaren hebben gegeven." 1)

Wat zal een massa tinnen stukken daartoe zijn benoodigd geweest! De regeering heeft zich echter ook door dezen rijstebrijberg weten heen te werken. Zij nam een zeer verstandigen maatregel, dien wij uit de ordonnantie van 7 November 1575 — zie blz. 85 — leerden kennen. Het werd den ingezetenen toegestaan, zoo dikwijls zij dit verkozen, het tinnen en zilveren noodgeld bij tresorieren te brengen, om in ruil daarvoor een schriftelijk bewijs van ontvangst te krijgen, waarop hun in betere tijden „contentement betalinghe ofte bewijsinghe zou worden gedaan."

1) VAN DE VELDE, loc. cit., *Bijlage* D, blz. 150.

Dit was zeer listig bedacht. In de eerste plaats keerde daardoor telkens een aantal tinnen stukken in de stedelijke kas terug, die op nieuw konden worden uitgegeven, maar het gaf tevens eene groote geruststelling aan de burgers, die in de „behoorlijcke Recepisse" wel vertrouwen zullen hebben gehad. Het grootste voordeel van het terugontvangen der stukken lag o.i. hierin, dat het zooveel gemakkelijker werd om na te gaan of het vierkante geld werd vervalscht. Dit had inderdaad reeds zeer spoedig plaats. Het moet eene groote teleurstelling voor de regeering zijn geweest de volgende ordonnantie „metter Clocke van den Stadshuijse" te doen aflezen :

Den XXIIJ Novembris A°. XV^{C} vijffventzeventich.
Alsomen alreede by experientie bevonden heeft dat de nieuwe stads munte, bij eenighe quade practisijnen geconterfeijt ende valschelijcken affgegoten ende naegemaeckt werden, ende te beduchten es, tzelffde noch dagelijcx zo langen zoe meer zoude mooghen gecontinueert werden, grootelijcks tot naedeele deser stede ende inwoonderen van dijen, ten waere daer promptelijcken Inne versijen werde — Soo eijst dat bij den Gouverneur ende magistraet deser stede geordonneert ende gestatueert es, ordonneren ende statueren bij desen, datter van nu voortaen anders egeene derselver tene munte nu onlancx van stadsweghe geslaghen en zal cours ende loop hebben, ontfanghen ofte opgebuert moghen werden, dan deghene die met het nieuwe stimpel nu andermael gestempt ende geteijckent zijn zullen. Bevelende daeromme wel expresselijcken eene ijegelijcken die eenighe derselver tinne munte penninghen onder zijn behoudt heeft, deselve tusschen dit ende vrijdaghe avondt te brenghen op stadtshuijs bij de gecommitteerde aldaer, omme deselve anderwerff gestempt ende geteijckent te werden zonder haren Coste, op peijne zoo wije van zulcxs te doene In gebreke blijft dat deselve penninghen van geender valeure ende weerde zullen gehouden werden, ende

dat men oijck ongehouden zal zijn omme deselve in toecomende tijde te lossen.

Voorts werdt bij desen eenen iegelijcken gewaerschouwt voor hen te ziene ende wachten egeene derselver valsche munte t'ontfanghen anders dan tot sijnen perijkel ende schade, zonder dat de stadt eenighe derselver valsche penninghen zal schuldich zijn te lossen. Tot welcken fijne zijn gecommitteert HOBICK CORNSZ. HUYBERT schepene deser stede, JACOB CLAESZ. ende PIETER HARMANSZ. goutsmeden aen de welcken men hem in cas van dubie zal moghen addresscheren omme zonder ijemandts cost gevisiteert te werden oft zij goet zijn ofte nijet.

Ende off daer ijemandt waere die met der waecht vernemen conde die de valsche munte naegeconterfeijt ofte gegoten zouden moghen hebben, ofte noch naegieten ofte conterfeijten zoude mogen Zal 't zelfde aangeven den bailliu ofte magistraet deser stede, ende zal alsdan van stadswege beschoncken worden met de som van vijftich Carolusguldens, ende zoo wie oijck bevonden zal werden de valsche practijsijnen ofte munters geassisteert te hebben ofte eenige gereetschappe ende anders geleent ende gedaen te hebben ofte Int minste kennisse daer van hebben ende nijet aengeven zullen gehouden ende gerepiteert worden als den principalen malefacteur ende gestraft worden naer lijf ende Leven als een valsche munter toestaet.

Ende alzoo dagelijcx schijnt zoo lancx zoo meer bij d'een ende dandere gepractiseert te worden, sommighe zeggen haer waren ganselijcken om geenen de voirgenoemden tene munte te willen vercoopen, Anderen bedingende halff Zilver halff tene gelt ende bij vele ende diversche middelen handelende directelijcken contrarie ende in pre Juditie van 't voorgaende eerste mandael der voornoemde tene munte, wezende

een ziecke van zeer quader consequentien, Soo est dat bij den Gouverneur ende magistraet deser stede geordonneert ende gestatueert es, ordonneren ende statueren bij desen, Interdicterende ende verbiedende wel expresselijck eenen ijegelijcken de zelve voorgenoemde Tene munte nijet te weijgeren ofte Refuseren ingeenderleij manieren directelijck ofte inderectelijck, Noch oijck eenighe waren 't zij eetelijcke ofte andere te weijgeren, te vercoopen ofte venten ofte daarvan te bedinghen eenich zilver ofte andere goutgelt op peijne dat alzulcke conditien ende stipulatien Indijent den cooper belieft, zullen zijn nul ende van geender weerden ende Indijent tot kennisse compt van den Officier op confiscatie ende verbuerte van de zelve waren ofte weerde van dijen ende bovendijen op arbitrale correctie naer gelegentheijt der zaecken waarvan deen helft gaen zal tot profijte van den aenbringere, ende dander helft tot profijte van de heere.

Gepubliceert metter Clocke van den Stadtshuijse deser stede up den XXIIJ-en dagh Novembris A°. XV^C vijffventzeventich

mij present
JAC. DE VOS. 1)

Uit deze ordonnantie spreekt ten duidelijkste de onrust der regeering over het tinnen geld. Wij lezen, dat enkelen van den eenvoudigen muntslag partij trokken en de stukken nabootsten, dat anderen hardnekkig weigerden het tinnen geld in ruil voor hunne waren aan te nemen, of half zilvergeld er voor bedongen.

Het was en bleef dus sukkelen, dat verergerde naarmate de kans tot ontzet der stad verminderde.

Wij mogen uit een en ander opmaken, dat bij de eerste

1) Deze JAC. DE VOS was toen sekretaris van Zierikzee.

uitgifte van noodgeld, die den 7en November 1575 plaats had, de stukken slechts één stempel, in het midden van het veld geplaatst, hebben vertoond en dat de kleine stempeltjes, die in drie variëteiten op de munten voorkomen, er einde November als contrôlemiddel op zijn aangebracht.

Zilveren noodmunten van Zierikzee met *scherp gesneden hoeken* hebben over het algemeen een juist gewicht van ± 29, 14.50 en 7 gram. Dit zijn zonder twijfel echte noodmunten uit den tijd van het beleg. Er bestaat echter eene serie van gouden en zilveren exemplaren, waarvan *de hoeken zijn afgeknipt* en die men *achtkantig* zou kunnen noemen. Deze stukken hebben alle een zeer laag gewicht. Zoo heeft o.a. de heele daalder uit mijne verzameling een gewicht van 17 gram, de halve een van 11.20 gram. Wij hebben deze beide minderwaardige noodmunten op plaat IV n°. 1a en 2a afgebeeld. Bij aandachtige vergelijking met de drie vorige nummers van pl. IV zal men zien, dat zij ook in teekening der wapens verschillen.

De twee gouden noodmunten, die vermoedelijk tot deze serie behooren, laten wij hieronder volgen.

Deze afbeeldingen zijn genomen naar die voorkomende in den katalogus der muntverzameling van wijlen JOH. W. STEPHANIK. Ook deze stukken hebben een zeer laag gewicht respektievelijk van 6.05 en 3.45 gram. Daar de

Zierikzeesche magistraat zorgvuldig over de nieuwe stadsmunten en niet het minst over haar juiste gewicht waakte, mag men aannemen, dat deze beide gouden en alle zilveren exemplaren, die afgeknipte hoeken vertoonen en een te laag gewicht aanwijzen, tot de vervalschte noodmunten behooren. De geschiedenis zwijgt over deze zonderlinge stukken, zoodat geene zekerheid in deze is te krijgen.

Laten wij thans nagaan welke personen aan het vervaardigen van de noodmunten hebben medegewerkt en hoeveel ongeveer de kosten bedroegen, die de stad daarvoor heeft moeten uitkeeren.

In het Rijksarchief alhier berust een extrakt uit de „*Rekeninghe* 1) *bij den tresorieren der stede Zierixzee gedaen den* XXVen *Decembris* 1575. 2) Daarin komen de volgende posten voor „*nopende de oncosten gedaen op de zilvere ende tene munte.*"

Betalt den XIII^en^ *Novembris* (1575) HOBUCK CORNELIS HUYBERT, JACOB CLAESSEN, PIETER HARMANSSEN *ende* JAN GERRITSEN *over haerlyeder arbeyt van het munten der zilvere ende tene daelders etc. midsgaders over tmaken van vijff stempels, comt tsamen* . . . X £ VIII *sch.* IIII *gr.*

Betalt den voornoemde persoonen, midsgaders LAUREIJS, *die stedebode, die haerlieden geassisteert hebben, voor een gratuiteyt elck eenen zilveren dalder, facit* . II £ X *sch. gr.*

Betalt over seker oncosten, gedaen bij den muntmeester van het selver te smelten, van colen, smeltcroesen ende anders, blijckende by het billet . . . II £ IX *sch.* I *gr.* VI *m.*

Betalt IEMAN JAN HOBUCX *over het gieten, maken, plaveren van het tene gelt, midsgaders over den coop van* II^c^ *pont tin, tsamen* . . . . . VI £ *gr.*

Betalt HOBUCK CORNELIS HUYBERT *ende* JACOB CLAESSEN

1) Kopie van dit extrakt is mij welwillend door den Rijksarchivaris ten gebruike verschaft.

2) Reeds door ons aangehaald op blz. 87.

over XVIII *dagen muntens tot elck* II *sch.* VIII *grooten daechs facit* . . . . . IIII £ XVI *sch. gr.*

Onder stond *Gecollationeert by my als secretaris der stede Zierickzee,* JACOBSSEN

XXVI £ III *sch.* V *gr.* VI *m.* (yten).

Deze rekening leert ons vollediger, dan wij uit de ordonnantie weten, welke personen aan het munten hebben gearbeid. Het waren.

HOBUCK CORNELISZ HUYBERT 1)
JACOB CLAESSEN 2)
PIETER HERMANSSEN 3)
JAN GERRITSEN
(IMAN) JAN HOBUCX.

Eene tweede tresoriersrekening, van het jaar 1576, mede in het Rijksarchief alhier aanwezig, laat ons de rol zien door deze personen in de muntzaak gespeeld Wij vernemen er uit, dat HOBUCK CORNELISZ. DE HUYBERT en JACOB CLAESSEN de muntmeesters waren, terwijl PIETER HERMANSSEN als stempelsnijder werkzaam was. JAN GERRITSEN, die eveneens goudsmid was, zal de overige werkzaamheden hebben verricht. IMAN JAN HOBUCX,

1) HOBICK CORNELISZ DE HUYBERT, schepen van Zierikzee, was van beroep goudsmid Hij was gehuwd met DIGNA OCKERSE Hij wordt genoemd onder de afgevaardigden bij de onderhandelingen over de overgave van Zierikzee aan de Spanjaarden op 2 Juli 1576 Zie *Genealogie der uitgestorvene familie* DE HUYBERT door Mr B F W VON BRUCKEN FOCK en P. D. DE VOS, blz. 5

2) JACOB CLAESSEN, goudsmid, werd 19 December 1588 deken van het goud- en zilversmidsgilde te Zierikzee Hij was gehuwd met eene dochter van ANTHONIS PIETERSE Zijne dochter JANNEKE JACOBS huwde den goudsmid PIETER HERMANSZ

3) PIETER HERMANSZ, geb te Bergen op Zoom, werd 24 April 1572 poorter van Zierikzee, waarvoor zijn schoonvader, de goudsmid JACOB CLAESSEN borg was. Hij werd 28 Mei 1575 deken van het gilde en 5 September 1580 door Gecommitteerde Raden tot wisselaar aangesteld Zijn zoon ADR. PIETERSZ., die zich later PIETERSON noemde, is de stamvader geweest van het in de 17e en 18e eeuw aanzienlijke geslacht der PIETERSON'S. (Mededeeling van den heer P. D. DE VOS)

tinnegieter, was de persoon, die de vierkante en ronde tinnen plaatjes vervaardigde, welke door de muntmeesters werden gestempeld.

Het is aannemelijk, dat de zoo even genoemde onkosten op werkzaamheden zien, vóór 13 November 1575 — datum der eerste betaling — verricht.

Zooals wij gezien hebben, had den 7en November van dat jaar de eerste uitgifte van tinnen geld plaats gehad. Eene groote hoeveelheid tin was reeds dadelijk benoodigd. De aankoop van slechts 200 pond van dat metaal ware niet toereikend geweest, indien men niet het tin ter beschikking had gehad van de in Februari 1575 ingewisselde noodmunten (zie blz. 79).

Of men tusschen 13 November en 10 December 1575 heeft doorgemunt is niet meer uit te maken. De eerstvolgende post van betaling dateert van 17 December 1575, toen werd aan de beide muntmeesters het loon van één week arbeids uitbetaald. Dit loon bedroeg gedurende het beleg steeds 16 schellingen per week voor ieder. Volgens opgaven in de rekening is van 10 December 1575 tot 9 Juni 1576 voortdurend doorgemunt, met uitzondering van 3 tot 10 Maart 1576. Ook gebeurde het eenmaal, dat het loon van vijf weken slechts over vier werd uitbetaald. Des Zondags werd niet gewerkt.

Wij hebben gezien, dat vóór 13 November 1575 reeds vijf stempels waren geleverd, die vermoedelijk door PIETER HERMANSZ. zijn gesneden. Zeker is het echter, dat hem in December 1575 loon werd uitbetaald voor het afleveren van drie stempels. Zie hier de post:

„*Betaelt* PIETER HERMANSSEN, *goudsmit, over tmaken van dry stempels* (XVII *december* 1575) . XIII *sch.* IIII *gr.*

Hij is ook de persoon geweest, zooals wij later zullen zien, die de gouden gedenkmunten leverde.

Zie hier eenige posten uit de rekening van 1576, betrekking hebbende op den arbeid der muntmeesters:

„*Betaelt* HOBICK CORNELIS HUBERT *ende* JACOB CLAESSEN *over tmaken van dese weke ende dat van hei tenegelt desen* XVIIen *December* (1575) . . . . . XXXII *sch. gr.*

Betaelt den XXVIII*en* *January de muntmeesters over dry weken* . . . . . IIII £ XVI *sch. gr.*

Betaelt den XVII*en* *Marty de muntmeesteren over een weke* . . . . . XXXII *sch. gr.*

Betaelt den muntmeester (en) *den* IX*en* *Juny over* III *weken arbeits* . . . . . IIII £ XVI *sch. gr.*

Het waren voor het meerendeel tinnen munten, die dezen arbeid hebben vereischt. Van aankoop van zilver of van smelten van zilvermateriaal wordt in de rekening van 1576 niet gesproken. Aanzienlijke hoeveelheden tin worden er echter, zooals wij weldra zullen zien, in verrekend.

Soldaten en burgers bleven dit tinnen noodgeld met onverminderd wantrouwen aannemen, zoodat het den magistraat veel moeite koste de zaak „in train" te houden. Zoo werd den 6den Februari 1576 den volke aangezegd, dat het verboden was gouden of zilveren specie uit te geven, gedurende den tijd, dat tinnen munt werd gebruikt om de soldij der soldaten te betalen. Evenwel geheel zonder zilvergeld kon de stad zich toch ook niet redden, van daar dat den 28sten Februari 1576, zooals reeds op blz. 87 is gezegd, het besluit werd uitgevaardigd zilveren daalders te slaan, die acht schellingen of 48 stuivers zouden doen.

Zilveren daalders van 1575 en 1576 zijn vrij zeldzaam. (Zie plaat IV, n°. 7 en pl. V, n°. 15.) Type en gewicht dezer nieuw geslagen daalders (van 1576) bleven onveranderd.

Behalve de posten voor werkloon aan de muntmeesters, vermeldt de rekening vele voor aankoop van tinmateriaal. Dit werd aan de stad door verschillende personen geleverd.

De prijs van het tin varieerde tusschen 6 en 8 grooten het pond. Zoo kreeg:

JAN *de brandewynman over den coop van* I^c XXXVIII^tich *ponden thins tot* VI *grooten tpondt* III £ IX *sch. gr.*

Vervolgens treffen we de volgende posten aan

Betaelt den VII^en *January* FRANSOIS MUSSIS 1) *over den coop van* I^c XIX½ *pond tins tot* VI *grooten, facit* II £ XIX *sch* IX *gr.*

Betaelt den XVII^en *Marty* HANS VAN DEN ENDE *over* LXXII^tich *ponden tins de somme van* II·£ VIII *sch. gr.*

Hier kostte het tin dus 8 grooten het pond

Betaelt KERSTIAEN CLAESSEN *over den coop van* II^c *pondt kuere de somme van* III £ VI *sch.* VIII *gr.*

Betaelt CORNELIE ISBRANTS *over den coop van* I^c XX *pont tins ter somme van* . . II £ XIX *sch.* VI *gr.* (bijna 6 grooten het pond)

Betaelt ADRIAEN DE KETELARE *over den coop van* II^c LXX *pond tins tot* VI *grooten tpondt* VI £ XV *sch. gr.*

Betaelt IMAN JAN HOBICKS *over den coop van* II^c. XXVIII^tich *ponden tins tot* VIII *grooten tpondt* VII £ XII *sch gr.*

Betaelt JAN ANTHONISSEN 2) *die lakenman over den coop van* LXXIII^tich *ponden tins tot* VIII *grooten tpont* II £ IX *sch. gr*

Verder werden ponden tin aangekocht van CORNELIS JANSSEN VAGERE, 3) CLAES JANSSEN, JAN ANTHONIS

1) Deze hield een bank van leening (Mededeeling van den heer P. D. DE VOS)

2) JAN ANTHONIS PIETERSEN, zoon van ANTHONIS PIETERSEN en JOHANNA OCKERS, was de stamvader van de nog bloeiende adelijke familie DE JONGE, geb 1520, overl te Zierikzee 13 Nov. 1588 en is in de St Lievens Monsterkerk begraven Hij was lakenkooper. In 1576 was hij thesaurier van Zierikzee, een ijverig voorstander der nieuwe leer en de partij der Staatschen toegedaan. Hij was gehuwd met AGATHA DE VAGER

3) CORNELIS JANSSEN VAGERE is CORNELIS JANSZ DE VAGER, geb. te Zierikzee 1518, begraven aldaar 12 September 1595, burgemeester van Zierikzee in 1581 (Mededeeling van den heer P. D. DE VOS).

PIETERSEN en IMAN HOBICKSEN Er was na 25 December 1575 1800½ pond tín geleverd, tegen 6 of 8 grooten het pond.

Merkwaardig is de aankoop van 200 pond kuere Deze kuere is, zooals ik reeds vroeger heb aangetoond 1) hetzelfde als core of keurtin Het werd, zooals gezegd, gebruikt om gemengd te worden met het tin, ten einde bij het gieten den stempel scherper te doen uitkomen Het gekochte tin werd door den tinnegieter IMAN JAN HOBICKS in ontvangst genomen Hem was opgedragen daarvan vierkante en ronde plaatjes te vervaardigen, die door de muntmeesters werden gestempeld Dit laatste had plaats in eene lokaliteit onder het stadhuis 2) Zie plaat VI

Ziehier de posten, die over den arbeid van IMAN JAN HOBICKS in de rekening geboekt staan

(17 December 1575) *Betaelt* YMAN JAN HOBICXSSEN, *tenegieter, over het leveren van vijfhonderd vijf ponden tins in handen* HOBICK CORNELIS HUBERT (muntmeester), *breeder blijckende bv billet daervan zijnde tot* III £ *thondert facit* 3) . XV £ III *sch gr.*

Betaelt YMAN JAN HOBICXSSEN *den* XIX*en* *February over het gieten van* XI^c LXXX *pondt gewichte ende daer tene daelders, halve vierendeelen ende andere munte af gemaect, de somme van* . XIX £ IIII *sch. gr.*

Item betaelt noch over tmaken van II^c II *ponden tins an munte, die bij hem viercant gemaect is den* IXen *Martii* XXXIII *sch* VIII *gr.*

---

1) *Tijdschrift, jaarg* 1910, blz 59

2) De tegenwoordige gevel van het stadhuis te Zierikzee, in eenvoudigen renaissance-stijl opgetrokken, dateert in hoofdvormen uit het midden der 16e eeuw Later zijn eenige wijzigingen aan dien gevel aangebracht In de topgevels stonden de borstbeelden van KAREL V en zijn zoon FILIPS, waarbij het jaartal 1554 De eerste is niet meer aan den gevel aanwezig

Zie *Het stadhuis te Zierikzee* door P D DE VOS, Zierikzee 1902

3) Uit de rekening van 13 November 1575 (zie blz, 94) is ons gebleken, dat hij drie pond of 18 gulden ontving voor het gieten en vierkant maken van 100 pond tinnegeld Daaronder was toen ook de levering van het tin begrepen Dit zal dus hier ook het geval zijn geweest.

Betaelt IMAN JAN HOBICXSSEN *over het maken van* LI *pondt vierkante daelders* . . . . XV *sch.* IIII *gr.*

(21 April 1576) *Betaelt* YMAN HOBICXSSEN *over het maken van* III^c XII½ *pondt viercante tene munte* V £ III *sch.* IIII *gr.*

Betaelt YMAN JAN HOBICXSSEN *over tmaken van* XXXVI^c *daelders den* V^en *Maii* . . . . III £ VII *sch.* VI *gr.*

(19 Mei 1576). *Item over tmaken van* I^c XXVI *pondt aen tene daelders, mitsgaders* IIII^c *cavelpenningen tsamen ter somme van* . . . . . II £ V *sch.* X *gr.*

Hierna heeft HOBICXSSEN geene vierkante tinnen munt meer afgeleverd. Gestempeld werd echter nog, zooals wij gezien hebben, tot 9 Juni 1576.

Behalve de halve en kwartdaalders en het kleine ronde stukje van vier stuivers had men als cavelpenning tijdens het beleg nog het raads- of presentieloodje van 3 stuivers. Zooals ik vroeger 1) reeds heb aangetoond, bestaan er Zierikzeesche raadspenningen van de jaren 1549 en 1585. De eerste is van tin, de tweede van geel koper. Slechts het stukje van 1549 2) kan hier in aanmerking komen, daar het geelkoperen van 1585 niet in 1576 als noodmunt kan zijn gebruikt. 3)

Zooals we op blz. 83 gezien hebben, behoorde ook het „loot van 3 stuyvers" tot de stukken, die na 7 November 1575 „loop ende cours" zouden hebben, zoo lang de stad „besloten" zou zijn en ook hier werd belofte van latere inwisseling gegeven.

HANS de stadsbode was met de vervaardiging van het raadsgeld belast. Zie hier een paar posten uit de tresoriersrekening op dit werk betrekking hebbende:

---

1) Zie: *Tijdschrift*, 1893, blz. 48.

2) *Zeeuwsche loodjes. Bijdrage tot de penningkunde van Zeeland.* Middelburg, J. C. en W. ALTORFFER, 1892, pl. III, n°. 8.

3) Het raadsloodje van 1585 van Zierikzee, dat van geel koper is, wordt bijna in iederen katalogus verkeerdelijk als noodmunt of als armenpenning aangehaald. Het geel koperen stukje van 1585 is uitsluitend raadsgeld geweest.

Betaelt den XIIII^en^ *January* (1576) HANS *de stadtbode over den coop van* XX *pondt tins ende den arbeidt vant gieten van de loykens van* III *stuyers, tsamen* . XIX *sch. gr.*
3 *Maart* 1576. *Betaelt* HANS *de stadtbode over het maken van* XIII^c^ *loykens van* III *stuyers ende het leveren van de stoffe, tsaemen* . . . . . XVI *sch. gr.*

Hieruit blijkt dat in Januari 1576 ± 1500 en in Maart d.a.v. 1300 loodjes zijn gegoten. Daar we niets lezen van het aanschaffen van een nieuw gietsteentje, zal het oude van 1549 zijn gebruikt. De stukjes met het jaartal 1549 komen zelden voor. De reden hiervan is, dat ze later tegelijk met het andere tinnen geld zijn ingewisseld en gesmolten. Zie hier de beschrijving er van :

De letters S. P. Q. Z. tusschen twee lijnen, daarboven 3st, door drie kruisjes gescheiden. Onderaan het jaartal 1549.

Keerz. : Het versierde wapen der stad, de geheele ruimte innemende.

Tin. Rond. *Zeeuwsche loodjes*, pl. 3, n°. 8. Plaat IV, n°. 6.

Van een gouden en koperen noodmunt is ook in de tresoriersrekeningen geen sprake. Wat de bestaande koperen betreft, deze zijn vermoedelijk, evenals dit in Middelburg het geval is geweest, latere afslagen met den origineelen stempel genomen en hebben in dit geval met het beleg niets te maken. Gouden noodmunten met gangbaren koers hebben in Zierikzee niet bestaan. Wél komt in de rekening een post van veel belang voor, die licht geeft over de fraaie *zoogenaamde* gouden noodmunten, in enkele verzamelingen aanwezig, die met hooge prijzen worden betaald. Wij lezen omtrent deze gouden gedenkstukken het volgende :

Betaelt PIETER HERMANSSEN, *goudtsmit, over het maken van vijf gouden viercante penningen, bij die van de stadt*

geschoncken aen diversche persoonen tot XV *schellingen tstuc den* III^en^ *Martii* . . . . III £ XV *sch. gr.*

Item over het bijdoen van III *engelsen en een half goudts tot* V *schellingen gr.* . . . . . XVII *sch.* VI *gr.*

Hieruit blijkt:

1°. dat deze gouden stukken als geschenk of als belooning zijn uitgereikt, maar geen gangbaar geld waren;

2°. dat het goud daartoe door de stad, hetzij in geld of wel in voorwerpen is geleverd, want bij het vervaardigen der vierkante gouden stukken, is door den goudsmid 3½ engelsen goud à 5 schellingen gevoegd.

Van deze vierkante gedenkmunten zijn verschillende exemplaren bekend, die zoowel op de voor- als op de keerzijde zijn gegraveerd. Wij zullen de ons bekende in de lijst van noodmunten uitvoerig beschrijven.

Op plaat V zijn onder n°. 12 en 13 twee van deze gouden gedenkstukken afgebeeld, waarvan het eerste aan het Kon. Kabinet, het tweede aan het Zeeuwsch Genootschap toebehoort. Beide hebben een oog gehad, waarin een ring zal bevestigd zijn geweest. Een prachtig exemplaar met oog en ring is nog in een familie te 's-Gravenhage 1) aanwezig. Wij zullen dit stuk ook later omschrijven. Toen in 1595, dank zij den geldelijken steun der Staten van Zeeland, de stad hare schuld aan de burgers voor het tinnen geld begon af te doen, lezen wij, „dat aan LIEVEN SEBASTIAANSZ. RUYTE en alle andere Heeren, die in de sollicitatie van de betaling der tinnen munt gebesogneerd hebben, een eerlijke recompense toe te leggen." 2) Mogelijk zijn toen nogmaals gouden en ook zilveren gedenkmunten als belooning of ter herinnering uitgereikt. Wij laten hier de afbeelding van een rond zilveren gedenkstuk volgen, dat misschien toen ter

---

1) De eigenares van deze fraaie gedenkmunt is bereid het stuk aan belanghebbenden te verkoopen.

2) Uit: *Alphabetisch Register* van 21 December 1595.

tijde is vervaardigd. Het is genomen naar de afbeelding bij DE VRIES en DE JONGE, pl. II, n°. 6.

Onderling verschillen de gouden gedenkmunten veel in gewicht. Dit is een bewijs te meer, dat het geene munten met vasten koers, maar belooningspenningen zijn geweest, die, meer of minder zwaar in gewicht, werden geschonken naar gelang der bewezen gratisdiensten. In de officieele ordonnantie van 7 November 1575 wordt, zooals wij zagen, niet van gouden munten gerept.

Meerdere berichten omtrent de noodmunten, tijdens het beleg geslagen, hebben wij in de bewaard gebleven bescheiden niet aangetroffen. Het hierboven medegedeelde geeft echter een vrij volledig beeld van dezen muntslag.

Keeren wij thans weder naar de benarde bevolking in de stad terug. Uit het verdere beloop van het beleg, zien wij, dat de nood, of liever het gebrek aan levensmiddelen voortdurend was gestegen en dit, niettegenstaande nu en dan voedingsmiddelen waren binnengesmokkeld.

Zoo was uit Middelburg den 29sten Oktober 1575, zeventien last tonnemeel, beloopende £ 127, aangekomen. Dit meel werd echter uitgereikt aan hen die „zekere somme ter betaling van de bootsgezellen hadden gecontribueerd."

Ook Delft en Rotterdam zonden schepen met mondvoorraad, maar dit alles was spoedig verbruikt 1)

MONDRAGON, die inmiddels versterking van zijne vloot had gekregen, liet nu de haven versperren en deze met kettingen afsluiten Een der fraaie tapijten in de statenkamer der abdij te Middelburg geeft van deze gebeurtenis eene aardige voorstelling 2) Het stelt o a voor het zinken van het groote schip onder admiraal LOUIS BOISOT, dat den 27sten Mei bij den dijk van Borrendamme aan den grond was geraakt in zijne poging om door te breken en de stad te spijzigen BOISOT en 300 manschappen vonden bij die gelegenheid den dood

Alhoewel de militairen in de stad sedert 8 December 1575 mét behulp van het tinnen geld in eigen onderhoud hadden moeten voorzien, had het hun aan weinig ontbroken Zelfs in Mei 1576 beschikten zij nog over vier brooden van 2 pond per week, 3) die zij voor twee stuivers het stuk bij hunne kapiteins konden afhalen Zij zagen er dan ook glad en vet uit, zegt VAN DE VELDE, toen zij na de overgave der stad deze verlieten, hebbende geen armoede geleden ,De meeste ellende, zoo lezen we verder, is door de kleine burgerij gevoeld Overigens verliep het beleg zoo als elders Het aantal mannen, vrouwen en kinderen werd opgeteld, opdat

---

1) Ook Prins WILLEM zorgde zooveel hij kon In een brief van hem d d 16 Mei 1576 lezen wij Nous sommes continuellement travaillans pour ravictuailler la ville de Zierxzee, a quov tous ceux qui' s v doibvent employer se demonstrent fort bien deliberez Uit *Een brief uit Oost Duiveland tijdens het beleg van Zierikzee* in 1576, medegedeeld door Jhr Mr J DE WITTE VAN CITTERS

2) Deze tapijten werden tusschen 1591 en 1599 door JAN DE MAECHT vervaardigd, die eene tapijtfabriek te Middelburg had in de kapel der cellebroeders, later ingericht tot Engelsche kerk (*Zelandia illustrata* I, blz 244) Zie verder *De tapijtfabrieken der* XVIe *en* XVIIe *eeuw, gevolgd door eene historische beschrijving der zeven tapijtbehangsels in de groote vergaderzaal der provinciale staten van Zeeland, door* Mr J VAN DER GRAFT, Middelburg, 1869

3) VAN DE VELDE, *Bijlage* A blz 105 MANTEAU deelt echter mede „dat de stad voor de soldaten ammonitiebrood liet bakken, veder soldaat twee brooden de weke, 't was gebakken van terwe, rogge, gerste en havere, krank genoeg om te eeten"

men zonde weten, „hoeveel eeters dater in de stad waaren." De huizen werden gevisiteerd of er „koorn" in verborgen was. Den 23sten Juni 1576 werd het proviandhuis onder het stadhuis gesloten, omdat het laatste graan op den molen was gebracht. Sinds 5 Mei 1576 was dit slechts voor soldaten en armoedige luidjes opengesteld geweest, en dan nog wel met de bepaling er bij, dat zij zonder mantel of heuke moesten komen, opdat men zou zien, „wie daar quam, ofte dat zij tweemaal en quamen." De legende gaat, dat ook hier de meer behoeftigen hun toevlucht namen tot het eten der meest ongewone gerechten, als honden, katten, ratten enz. Water met wat azijn was hun eenige drank. Daarbij kwam, dat de soldaten begonnen te muiten en een grooten afkeer toonden van het tinnen geld.

Dit sluit zich aan het verhaal van J. MANTEAU, die, zooals wij reeds hebben medegedeeld, zijn tinnen daalders in Juni voor twee schellingen zilvergeld had verkocht, dus op ieder stuk 20 stuivers verloor. Zoo lang de kans op ontzet der stad bestond, konden de soldaten met tinnen geld worden tevreden gesteld, maar toen de Junimaand verscheen en alle kans op behoud zoo goed als verloren was, begrepen zij, dat dit waardelooze geld, hun buiten Zierikzee van nul en geene waarde zou zijn. Bijna voortdurend in Juni dreigden zij met plundering der stad, indien hun het zilvergeld nog langer werd onthouden. En zoo werd de stad tot onderhandeling met den vijand gedwongen. Den 30sten Juni 1576 werd op den dijk van Sion het verdrag van overgave geteekend. 1) De oorlogsschatting werd na veel loven en bieden op 200.000 ponden van 40 grooten bepaald, waarvan

1) Wie de voorwaarden, waarop de stad zich overgaf wil lezen kan deze uitvoerig vinden in de bijlagen F. en G van VAN DE VELDE'S *Tweehonderdjarig Jubeljeest* of in BOR, *Nederlandsche Historiën*, 9de boek. Onderteekend hebben vanwege de stad: IMAN CLAAS IMANSZ., THOMAS LENERTSSE en ROCHUS HOFFER, Burgemeester der stad. Van de zijde der Spanjaarden door: PHILIBERT DE SEROOSKERKE, Sieur du dite Lieu, Viscomte de Zélande, de kapiteinen Don MANUEL CABECA DE VACCA, Don ALONFO DE SOTO MAJOR, FRANCHOYS DE

de helft dadelijk, het overige binnen een maand zou moeten worden betaald. Dat er zwaar gewerkt moest worden om de eerste 100.000 pond bijeen te krijgen, behoeft niet nader te worden verklaard. Iedere ingezetene werd voor een zekere som gelds aangeslagen, die in geld, koopwaren of ongemunt zilver onmiddellijk moest worden opgebracht, ook werd het gereede geld aan de weezen toekomende mede in beslag genomen; eindelijk werden te Antwerpen tegen zeer bezwarende voorwaarden gelden opgenomen. 1) BOR verhaalt ons, 2) dat de ingezetenen genoodzaakt waren „al haer silverwerck en juweelen in handen van eenen daartoe gecommitteerden te brengen." „Op het stadhuis," zegt hij verder, „saten drie muntmeesters slaende daelders en halve daelders van het silverwerck dat bij den borgeren opgebracht werde." Het *Alph. Register* vermeldt van dezen muntslag niets. De heele en halve daalders, na de overgave der stad geslagen, zijn bekend; zij voeren in het midden een ronden stempel, waarop in zes regels:

REGIAE MA^T (JESTATI) RECONCILIATA ZIRIZEA 2^A JULY A°. 1576 (Zierikzee met de Koninklijke Majesteit verzoend, den 2den Juli 1576.)

MAILLIET, pl. 132, n°. 19, tekst n°. 20 en plaat 132, n°. 23, tekst n°. 21.

VAN LOON I, blz. 217, n°. 2, fr. edit. blz. 214, n°. 2. Plaat IV, n°. 10 en 11.

Er bestaan van dezen stempel ook ronde zilveren, tinnen en koperen exemplaren. Het is ondenkbaar, dat tinnen geld op last van MONDRAGON zal zijn geslagen. Wie zou dit van hem hebben aangenomen? Zijne muitende soldaten zeker niet, die zelfs niet tevreden waren, toen zij

---

STRAMCHAPS, ADR. JAC. JOOSSE, Vice-Admiraal. Het werd geratificeert door CHRISTIAAN DE MONDRAGON chevalier, etc. en ARENT VAN DORP, gouverneur der stad Zierikzee.

1) *Het beleg der stad Zierikzee door de Spanjaarden* in 1575 en 1576. *Zeeuwsche volksalmanak*, 1838, blz. 157.

2) BOR, *Oorsprong der Ned. Beroerten*. Amst., 1679, I, blz. 681.

vernamen, dat „de hondert duysent guldens, gegeven by die van Ziericzee int geheel en sonder daerafft te reserveren" 1) aan hen zouden mogen worden uitgedeeld, maar het volle bedrag van het achterstallige loon eischten. De geschiedenis zwijgt over dit ronde zilveren, tinnen en koperen geld. Officieel is er niets van bekend.

Dat artikel VI over de te vergoeden oorlogskosten aanmerkelijk werd verzacht, vond zijn oorzaak in het feit, dat MONDRAGON niet meer op zijne soldaten kon rekenen. Reeds vóór de stad was overgegaan hadden zij gedreigd naar Brabant en wel naar Brussel te willen vertrekken als hun niet de achterstallige soldij van 22 maanden werd uitbetaald. Zij weigerden alle voorwaarden en eischten volle betaling, waaraan MONDRAGON niet kon voldoen. De Spaansche soldaten werden na de overgave der stad op het platteland ingekwartierd; de Walen binnen de stad. Maar ook deze begonnen oproerig te worden en MONDRAGON was zoo bevreesd voor hunne woede, dat hij zich eenige dagen in het huis „de Mossel" moest verschuilen. Weldra volgde algemeene plundering van land en stad en toen er niets meer te plunderen viel, vertrokken de muitende soldaten den 3den November 1576 naar Brabant: de Spaansche furie brak uit. Er bleef den opperbevelhebber nu niets meer over dan eveneens het hazenpad te kiezen. Weldra trokken 400 Staatsche soldaten onder den Graaf van HOHENLO de stad binnen.

Den 15den Februari 1586 werd een algemeene staat van het tinnen geld en van de schulden der stad opgemaakt. Het zou echter eerst in 1595 zijn, dat de Staten van Zeeland uitvoering gaven aan hunne belofte van inwisseling.

(Slot volgt).

---

3) Uit: *Waerachtigh verhael van tgene, dwelck aengaet die Rebellie ende opruerichevt vande gemutineerde Spaignaerden in Zeeland, terstont nae dinnemen van Ziriczzee, den Tweeden van Julio Anno* 1576, Brussel Anno MDLXXVI.

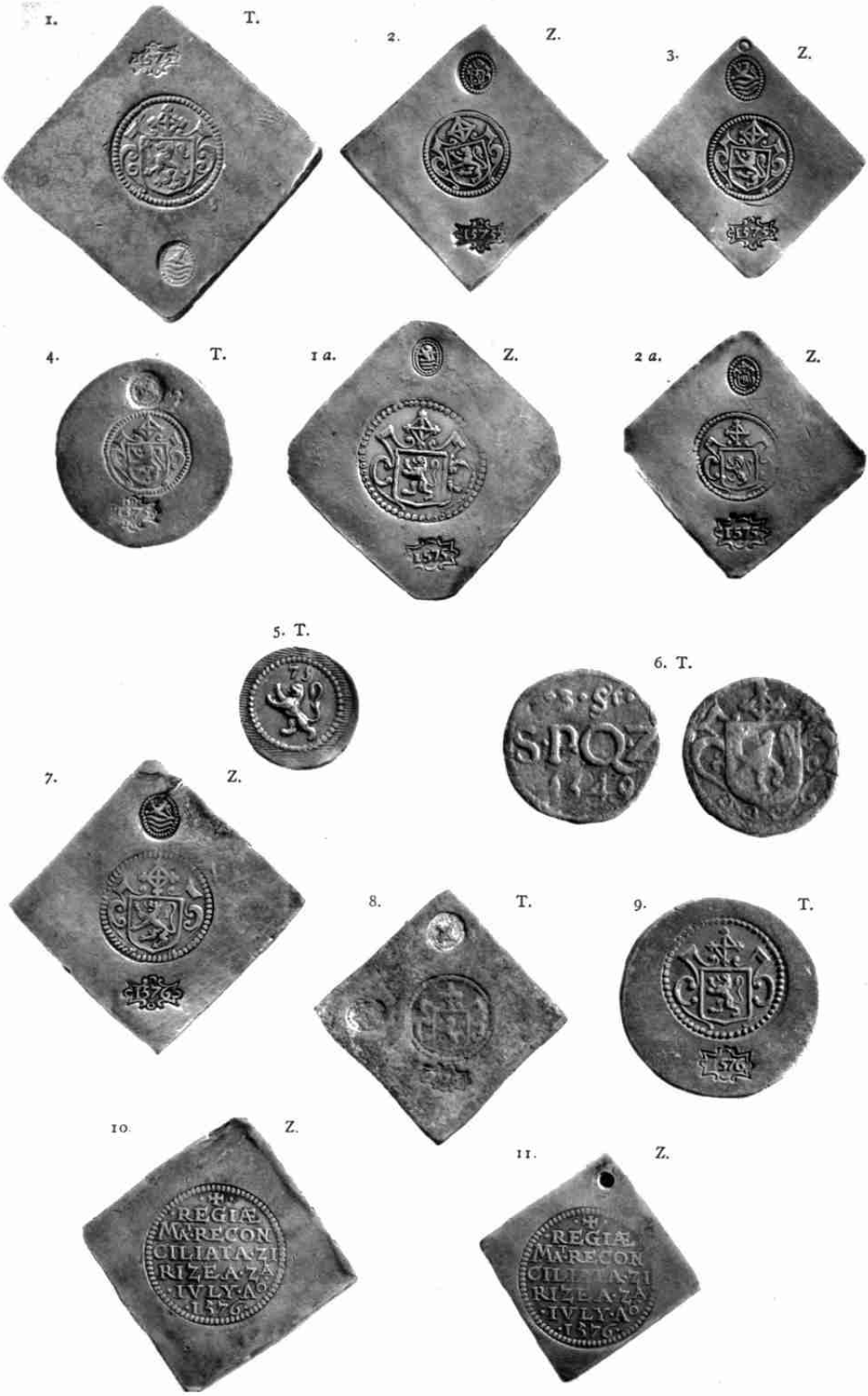
1. T.
2. Z.
3. Z.
4. T.
1 a. Z.
2 a. Z.
5. T.
6. T.
7. Z.
8. T.
9. T.
10. Z.
11. Z.

12.

G.

13.

G.

14.

Z.

15.

Z.

Het Stadhuis te Zierikzee omstreeks het einde der 17de eeuw.
(Naar de afbeelding in de „*Cronyk van Zeeland*" van SMALLEGANGE).